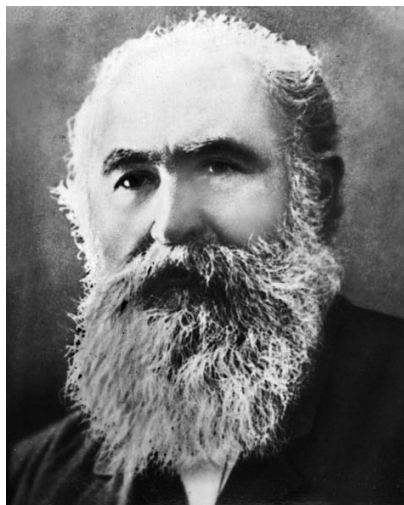

КАЩЕНКО Микола Феофанович (25. 04(07. 05). 1855, х. Веселий Олександрів. пов. Катериносл. губ., нині Вільнян. р-ну Запоріж. обл. — 29. 03. 1935, Київ) — зоолог, ембріолог, вчений-селекціонер у галузі рослинництва. Брат [Адріана](#), батько [Марії](#) Кашенків. Доктор медицини (1884), зоології (1891), професор (1888), академік ВУАН (1919). Навч. у Моск. університеті (1875–76), закін. Харків. університет (1880), де був залиш. для підготовки до професор. звання, працював 1884–86 приват-доцент кафедри порівнял. анатомії; водночас 1881–82 — в ембріол. кабінеті З. Стрельцова та пом. дир. земської повивал. школи. 1886–88 перебував у наук. закордон. відрядженні, під час якого обраний дійс. чл. Міжнар. анатом. товариства. 1888–1912 — у Томському університеті (Росія): екстраординар., від 1891 — ординар. професор кафедри зоології та порівнял. анатомії, 1893–95 — ректор, 1889–1912 — директор Зоол. музею, якому передав власну колекцію хребетних, зібрану під час експедицій у різні регіони Сибіру. 1895 заснував і очолював Зх.-Сибір. товариство с. господарства, у межах діяльності якого організував серію публіч. лекцій з природознавства і с. господарства Томського краю (опубл. за ред. К. під назвою «Научные очерки Томского края», Томск, 1898). Від 1912 — професор кафедри зоології Київ. політех. інституту; 1913–35 — засн. і дир. [Акліматизаційного саду](#) (згодом його імені; нині у складі Нац. ботан. саду НАНУ), 1919–26 — перший дир. Зоол. музею ВУАН у Києві. Зробив вагомий внесок в організацію УАН, очолював її Фіз.-мат. відділ. та каф. акліматизації. Брав участь у діяльності т-в природодослідників при С.-Петербур., Томському, Харків., Київ. університетах, Моск. і Київ. т-в дослідників природи та ін. Був чл. Товариства опікування початк.

освітою у Томську; разом з ін. вченими порушив питання про дозвіл жінкам слухати лекції на мед. ф-ті. Наукові дослідження з ембріології хребетних тварин, гістології, мікроскопіч. техніки, теріології, герпетології, акліматизації, селекції й гібридизації рослин. Заклав основи патол. ембріології, мікроскопіч. вивчення раннього патол. онтогенезу людини. Як ембріолог відомий також дослідж. формування мезенхіми (довів, що вона утворюється не лише із серед. зародк. листка (мезодерма), а й зовн. (ектодерма). Автор праць з фауни Сибіру, зокрема вивчав глистну епізоотію риб на Барабин. озерах (1891), фауну хребетних Центр. Алтаю (1898); описав 2 нові роди, 5 видів і низку підвидів ссавців Алтаю і Сибіру, видав «Определитель млекопитающих животных Томского края» // «Известия Томского университета», 1901, кн. 18, що став першим російськомов. визначником усіх ссавців певної місцевості. Засн. наук. садівництва в Сибіру. 1902 у Томську створив дослід. акліматизац. сад, 1908 з ініціативи вченого відновило діяльність Товариство садівництва (засн. 1892). Спростував думку про те, що в суворих природно-клімат. умовах регіону неможливо вирощувати сади, вивів для нього низку гібрид. сортів яблук, ін. плод., а також ягід. дерев і кущів. Використовуючи методи *І. Мічуріна*, здійснював акліматизацію тех., декор. і пд. плод. рослин. Особливе значення мають дослідж. К. із селекції зимостійких сортів персика й абрикоса. Інтродукував на Пн. України айву довгасту, хеномелес японський, горобину домашню, кизил справжній, обліпиху крушиноподібну та ін. Значну увагу приділяв вивченню лікар. рослин, зокрема культивував валеріану, ревіль та ін. (лише 1916 культивував 161 вид). Автор сортів яблук Багрянк Кашенка, Сибірське білоплямисте, Сибірська зоря, Сибірське золото, Бугристе наливне, троянди — Маргарита Кашенка, кукурудзи — Іммер Томський, персика — Серпневий Кашенка, дині — Доктор Дочевський. Випробував низку цінних для зеленого будівництва порід, уперше завіз багрянник звичайний, мигдаль степовий, птеростіракс косматий тощо. Посмертно видано книгу К. «Сибирское садоводство» (Москва, 1963).

Основні праці

Об атрофических человеческих зародышах // Тр. мед. секции Об-ва опыт. наук при Харьков. университете. 1883; Эпителий человеческого хориона и его роль в гистогенезе последа. Х., 1884; Задачи зоологии в Сибири // Изв. Томского университета. 1890. Кн. 2; Краткое руководство по зоологии, преимущественно для студентов медицины. Томск, 1891; Что такое

мезенхима? (К учению о зародышевых пластах) // Изв. Томского университета. 1896. Кн. 10; Надежды сибирского садовода // Сибир. земледелец. 1908. № 4; Сибирские высшие женские курсы, их положение, нужды и надежды. Томск, 1912; Смерть и долголетие с биологической точки зрения. Москва, 1914; Спроби акліматизації персиків у Київському акліматизаційному саді при Українській АН // Зап. Фіз.-мат. відділу УАН. К., 1927. Т. 2, вип. 2; Форсированная акклиматизация подсушиванием // Сов. ботаника. 1934. № 3 (співавтор).

Рекомендована література

1. Борисоглебский А. Д. Основоположник научного плодоводства Сибири: Памяти академик Н. Ф. Кащенко // ВСХН. 1940. № 5;
2. Кащенко М. Н. Воспоминания о Н. Ф. Кащенко //

Ученые зап. Томского университета. 1950. Т. 15;

3. Гришко М. М. Академик М. Ф. Кащенко – видатний біолог-мічурінець. К., 1951;
4. Квитницкий-Рыжов Ю. Н. Выдающийся медик-эмбриолог Н. Ф. Кащенко // ВД. 1951. № 3;
5. Лисавенко М. И. Основоположник сибирского научного плодоводства // Изв. АН СССР. Сер. биол. 1951. № 4;
6. Конотопець Н. І. Микола Кащенко. К., 1980;
7. Клименко С. В. Микола Феофанович Кащенко // УБОЖ. 1997. Т. 54, № 3;
8. Романець О. В. М. Ф. Кащенко – вчений, педагог, організатор науки (1855–1935) // Історія укр. науки на межі тисячоліть: Зб. наук. пр. К., 2000. Вип. 3.

Н. В. Чувікіна, В. В. Кваша

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Кащенко Микола Феофанович / Н. В. Чувікіна, В. В. Кваша // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2012. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-11506>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).